

УДК 37.016:316.77]:811.111](045)

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-214-181-185

КОМАР Ольга Сергіївна –старший викладач кафедри іноземних мов
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла ТичиниORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5724-3554>e-mail: olgakomar1711@gmail.com

КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сьогодні в Україні відбувається реформа освіти, здійснюється пошук нових засобів та шляхів оптимізації навчального процесу з метою підвищення ефективності професійного навчання. Ці тенденції спричинили появу необхідності розробки нових підходів, форм і методів здійснення процесу професійної освіти загалом та викладання іноземної мови зокрема. З огляду теоретичних та практичних аспектів проблеми стає зрозуміло, наскільки комплексним та багатограним є використання комунікативного підходу у процесі вивчення англійської мови у закладах середньої та вищої освіти. Враховуючи те, що основна функція мови є комунікативна, комунікативний підхід до вивчення іноземної мови можна без перебільшення назвати основним, найважливішим.

У статті означені умови впровадження комунікативного підходу, за яких навчання повинно бути спрямоване не на вивчення граматики чи лексики іноземної мови, а на вивчення комунікативної компетентності, тобто уміння правильно використовувати мову у відповідних реальних комунікативних ситуаціях. Дослідження показує, що навчання необхідно проводити з використанням певних тренувальних вправ найвищого рівня, щоб розвинути комунікативні навички у студентів у понятійній навчальній програмі синтезу граматичної і ситуативної навчальних програм, що є найбільш доречною для організації навчальної діяльності у закладах середньої та вищої освіти, оскільки акцентує основну увагу на комунікативній компетентності у вивченні іноземної мови.

Підхід CLT спричинив значні зміни у способах викладання і навчання мови, маючи на меті розвиток комунікативної компетентності та вивчення чотирьох мовленнєвих навичок. Використання CLT в школах, університетах та мовних школах сприяє зацікавленості студентів у навчанні, стимулюючи їх інтерес до нових видів діяльності. Комунікативний напрям розвивається паралельно з розвитком комунікативної лінгвістики, соціальної психології та соціології на основі одержання досвіду у навчальному процесі, що дає можливість і далі досліджувати це питання. Світова практика викладання англійської мови як іноземної, що є мовою міжнародного спілкування, свідчить про значний внесок комунікативного напрямку у вирішення соціального замовлення світової співдружності.

Ключові слова: комунікативний підхід, CLT, комунікативна лінгвістика, комунікативна компетентність, імпліцитне навчання, експліцитне навчання.

KOMAR Olga Serhiivna –senior lecturer
of the Department of Foreign Languages,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5724-3554>
e-mail: olgakomar1711@gmail.com

COMMUNICATIVE APPROACH TO TEACHING ENGLISH IN SECONDARY AND HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Nowadays, Ukraine is implementing education reform, searching for new means and ways to optimize the educational process in order to improve the effectiveness of vocational training. These trends made it necessary to develop new approaches, forms, and methods of vocational education in general and foreign language teaching in particular. Taking into consideration the theoretical and practical aspects of the problem, it becomes evident how complex and diverse the use of the communicative approach in the process of learning English in secondary and higher educational institutions is. Taking into consideration the fact that the main function of language is communicative, the communicative approach to learning a foreign language can be called the main and most important one without any exaggeration.

The article determines the conditions for the implementation of the communicative approach, according to which teaching should be focused not on learning grammar or vocabulary of a foreign language, but on the development of communicative competence, i.e. the ability to use the language properly in real-life communicative situations. The study shows that training should be carried out by using certain high-level training exercises to develop students' communicative skills in the conceptual curriculum of the synthesis of grammar and situational curricula, which is most appropriate for organizing learning activities in secondary and higher educational institutions, as it focuses on communicative competence in learning a foreign language.

CLT has caused a significant change in the way language is taught and learned, focusing on the development of communicative competence and the four language skills. The use of CLT in schools, universities, and language schools promotes student engagement

in learning by stimulating their interest in new activities. The communicative approach is developing in a parallel way with the development of communicative linguistics, social psychology and sociology on the basis of gaining experience in the educational process, which makes it possible to explore this issue in the future. The world practice of teaching English as a foreign language, which is a language of international communication, shows a significant contribution of the communicative approach to solving the social orders of the world community.

Key words: *communicative approach, CLT, communicative linguistics, communicative competence, implicit learning, explicit learning.*

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Нові політичні, соціально-економічні та культурні реалії вимагають підвищення статусу іноземних мов у нашій країні. Іноземна мова є важливим засобом міжкультурної комунікації, сприяє вербальному взаєморозумінню громадян різних країн, забезпечує такий рівень їхнього культурного розвитку, який дозволяє їм вільно орієнтуватися і комфортно почуватися в чужих країнах. У зв'язку з цим здатність розуміти представників іншої культури, яка залежить як від правильного використання мовних одиниць, так і від правильного використання мовних одиниць, так і від спеціальних навичок усвідомлення норм їхньої культури, у тому числі й мовленнєвої поведінки в умовах іншомовного спілкування. Загальна стратегія навчання іноземних мов визначається потребами сучасного суспільства та рівнем розвитку лінгвістичних, психологічних, педагогічних та суміжних наук. Такою стратегією є комунікативний підхід. Він визначає практичну мету викладання іноземної мови та вивчення іноземної мови, тобто формування та розвиток міжкультурної комунікативної компетенції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комунікативний підхід у вивченні іноземних мов виокремлюється як результат методологічного осмислення наукових досягнень у галузі лінгвістики, тобто теорії комунікативної лінгвістики, психології та теорії діяльності, що знайшло своє відображення у працях з методики викладання іноземної мови. Як уже згадувалося, комунікативний підхід до викладання англійської мови є актуальним, тому багато науковців досліджують різні його аспекти. Серед них К. Брандл [2], М. Канал та М. Свейн [3], З. Д. Річардс [8], Т. Роджерс [8], Б. Прасад [7], С. Савін'йон [9] та багатьох інших, які присвятили свої праці актуальним інноваціям, що стосуються розвитку комунікативних навичок студентів за допомогою CLT, хоча питання його використання у вищих навчальних закладах все ще залишається активною сферою педагогічних досліджень.

Метою дослідження є визначення терміну «комунікативний підхід», визначення нових стратегічних напрямів вивчення англійської мови, а також нових стратегічних напрямків оволодіння англійською мовою, а також характеристика основних функцій іноземної мови для кар'єрних перспектив.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Комунікативний підхід до викладання англійської мови був представлений у 1970-х роках британськими та американськими вченими з метою підвищення ефективності розвитку комунікативних навичок у носіїв англійської мови, для яких вона не є рідною [4, р. 162]. Часто вищезазначений підхід називають «CLT» (communicative language teaching) або «комунікативним підходом».

Основною метою CLT є розвиток комунікативної компетентності студентів за допомогою побудови навчального процесу через інтерактивне спілкування іноземною мовою, щоб у перспективі вони могли добре і правильно спілкуватися [9, с. 42].

CLT розвиває комунікативні здібності студентів або шляхом навчання аспектам комунікативної компетентності, тобто усвідомлення певних загальних понять, або шляхом створення умов для оволодіння студентами іноземною мовою через комунікацію [5, с. 340]. Останній варіант включає в себе ідею про те, що студенти фактично відкривають для себе структурну систему мови у процесі навчання спілкуванню, тому їм надається можливість активізувати інертні знання про мовну систему [9, с. 155].

Комунікативна компетентність включає [9, с. 2-3]:

- Граматичну компетентність (основна мета - продемонструвати не знання граматичних правил, а використання правил в обговоренні значень, висловлюванні чи інтерпретації);
- Дискурсивну компетентність (розуміння характеру зв'язку між певними словами чи фразами в тексті, а також вміння правильно інтерпретувати загальний зміст тексту);
- Соціолінгвістичну компетентність (розуміння соціального контексту, в якому використовується мова);
- Стратегічну компетентність.

Існує два типи вивчення мови: імпліцитне та експліцитне.

1. Експліцитне навчання – це свідоме та цілеспрямоване намагання опанувати певний матеріал. Цей тип навчання властивий більшості шкільних установ.

2. Імпліцитне навчання набуває все більшої популярності на уроках англійської мови, перетворюючи їх на комунікативні. В основі цього типу навчання лежить максимальне наближення до

природного мовного середовища, важливим елементом якого є забезпечення студентів великою кількістю автентичних матеріалів для того, щоб сприяти імпліцитному навчанню. Основи цього типу навчання можна також знайти в процесі оволодіння рідною мовою [4, с. 163].

Проте, існує аргумент щодо певної недосконалості цього формату навчання. Професори П.М. Лайтбаун та Н. Спада [6, с. 176] дійшли висновку, що не існує беззаперечного підтвердження гіпотези про те, що засвоєння мови відбуватиметься без жодних проблем, якщо ті, хто вивчає іноземну мову, просто зосереджуватимуться на значенні і формі. Таким чином, справжній виклик полягає в тому, щоб максимізувати взаємопоєднання експліцитного та імпліцитного навчання [4, с. 164].

Реалізація експліцитного-імпліцитного викладання відбувається у трьох основних напрямках [4, с. 165-168]: 1) фокус на формі та формо-орієнтоване навчання (основна увага приділяється змістовно-орієнтованому підході, а також формальним/структурним аспектам, які визначають точність та релевантність); 2) вільне володіння та автоматизація (вільне володіння мовою є настільки ж важливим, як і правильне використання мовної форми з точки зору комунікативної ефективності); 3) формульна мова (кожна людина, яка вивчає англійську мову, повинна накопичити знання тисяч або десятків тисяч мовних одиниць, окремих фразеологізмів, безперервно і ретельно практикувати їх використання в усному та писемному мовленні). Дуже важливо пам'ятати, що формульна мовна компетентність безпосередньо пов'язана з вільним і автоматизованим продукуванням мови.

Такі вчені, як Б. Прасад [7, с. 2, 4-5], К. Брандл [2, с. 7], Д. Річардс та Т. Роджерс [8] та ін., дають наступні характеристики CLT:

- Викладання орієнтоване на студента, враховує його мовні потреби та інтереси, цілі щодо майбутньої професії, і в цілому дозволяє студентам проявляти певну винахідливість. У той же час, викладання мови більше не є односторонньою передачею знань від викладача до студента, тепер вони працюють разом - співпраця є основою CLT.

- Викладач у мовному класі – це фасилітатор, який створює середовище, що є стимулюючим до навчання, яке дає можливість студентам практикувати англійську мову.

- Обговорення змісту, обмін інформацією, вибір та вирішення проблем створюють взаємодію на занятті, що, в свою чергу, сприяє засвоєнню іноземної мови. Яскравий приклад можна навести за допомогою такого порівняння: привабливість футбольного матчу полягає не в самому футбольному м'ячі, а в рухах і стратегіях гравців; так само і в спілкуванні – кроки і стратегії учасників та стратегії учасників – саме вони

перебувають у центрі уваги [7, с. 2]. Більше того, чим ширше розмаїття комунікативних видів діяльності, тим більше шанс залучити всіх студентів, лідерів і послідовників, які однаково важливі для успіху групової діяльності.

- Існує велика кількість зразків автентичної мови. Приклади можна знайти у мовних спільнотах, і вони представлені непедагогічними матеріалами, таким чином, комунікативна діяльність студентів пов'язана з реальними життєвими контекстами та ситуаціями. Як зазначає С. Догті [4, с. 58], нові знання інтегруються в довготривалу пам'ять ефективніше і легше відтворюються, якщо вони пов'язані з реальними подіями та діями.

- Мовні форми та структури засвоюються студентами без сторонньої допомоги.

- Чотири мовні навички – аудіювання, читання, говоріння та письмо – об'єднані, створюючи цілісний мовний підхід.

З вищезазначених особливостей CLT випливають його принципи [1, с. 259; 2, с. 12-21; 9, с. 44-45]:

1. Концентрація на комунікації.

2. Сприяння навчанню через практику.

3. Відображення реального процесу спілкування.

4. Різноманітне інформаційне наповнення. Однією з найбільших потреб у викладанні є забезпечення того, щоб студенти якомога більше працювали з автентичним мовним дискурсом, наприклад, надзвичайно важливо використовувати оригінальні мультимедійні ресурси (телезаписи, відео- та аудіоматеріали, взяті з інтернет- чи радіоресурсів тощо). Англійськомовні автентичні матеріали знайомлять студентів з реальною та сучасною мовою, на відміну від штучної, тобто педагогічної, містять контексти, в яких вона природно зустрічається, а отже, сприяють більш творчому підходу до викладання [2, с. 13; 8].

5. Заохочується спільне та колективне навчання. Студенти є активними учасниками спільної роботи над поставленим завданням з вивчення мови, використовуючи лише іноземну мову для комунікативних цілей, і в процесі взаємодії обговорюючи тип вхідних даних, які вони отримують.

6. Зосередження на формі. На думку С. Савіньюна [9, с. 7], для розвитку комунікативних навичок в процесі викладання має бути присутня інтеграція вправ, орієнтованих на форму, із вправами, орієнтованими на зміст.

7. Надання позитивного або негативного зворотного зв'язку з виправленням помилок.

Хоча у такого підходу до викладання є чимало переваг, проблеми з його використанням все ще існують. З метою досягнення позитивних результатів у навчанні студентів, слід надати певні чіткі рекомендації щодо правильного застосування CLT на заняттях з англійської мови. Серед них

можна виділити наступні [2, с. 14-16]: 1. Максимально використовувати мову, що вивчається, під час надання інструкцій. Чим більше студенти чують ІМ, тим краще, оскільки чим більший обсяг мовного матеріалу, що вивчається, тим більший прогрес студентів. 2. Служить прикладом для своїх студентів правильного, висококласного використання іноземної мови. Використання іноземної мови. Ніколи не перемикайтеся між мовою, що вивчається, та рідною мовою учнів. мовою учнів. Не очікуйте, що студенти будуть використовувати англійську мову або будь-яку іншу мову, що не є першою мовою, якщо ви, як їхній наставник, самі не можете користуватися нею на належному рівні. 3. Мотивувати студентів; наводити численні аргументи на користь використання ІМ зараз і у майбутньому, тобто в їхній майбутній професії. 4. Давати чіткі інструкції. 5. Розвивати чотири традиційні навички – аудіювання, читання, говоріння та письмо. 6. Організувати максимальну взаємодію між людьми, які вивчають англійську мову. Активна навчальна робота на уроках іноземної мови позитивно впливає на студентів [1, с. 257]. Взаємодія «студенти – навчальні матеріали – інші студенти – викладач» є обов'язковою для досягнення кінцевого результату в оволодінні іноземною мовою.

Враховуючи вищезазначені рекомендації, заняття в класі зазвичай повинні мати принаймні деякі з таких характерних рис [3, с. 5-6]: - підвищення комунікативної компетентності студентів через поєднання граматичних знань і комунікативних умінь. Граматичні правила не вивчаються окремо, а навпаки – випливають із комунікативного завдання, а отже викликаючи потребу в певних елементах граматики; - стимулювання до спілкування та обговорення за допомогою таких завдань, як рольові ігри, вирішення проблеми або обмін інформацією; - надання можливостей для індуктивного та дедуктивного вивчення граматики; - включення навчальних матеріалів, які б включали контент, пов'язаний з інтересами студентів – як у (майбутній) професійній сфері, так і в особистій; - використання автентичних матеріалів (аудіовізуальних або письмових) для стимулювання уваги та надання моделей реальної, «живої», цільової мови, наприклад, англійської. Це є обов'язковим у процесі вивчення англійської мови, особливо за професійним спрямуванням.

Висновки та перспективи подальших розвідок наперед. Підсумовуючи вищезазначену інформацію про комунікативний підхід до викладання іноземної мови в закладах освіти, слід зазначити, що серед переваг можна виділити наступні: 1) більш швидкі та ефективні результати (у порівнянні з традиційними методами та підходами) засвоєння іноземної мови студентами

завдяки використанню комунікативних завдань, 2) більша залученість студентів у навчальний процес (студентоцентризм), а отже, і більша відповідальність студентів за досягнення мети уроку, 3) контекстуалізація навчальної інформації, включаючи лексику та граматику, для кращого розуміння змісту, 4) нерозривний зв'язок між реальною мовою та ситуаціями її вживання і тією, що подаються і вивчаються на заняттях з англійської мови, які стосуються повсякденного життя, а також професійної сфери (майбутньої) діяльності студентів. Недоліки можуть бути представлені такими ситуаціями: 1) можливе надання пріоритету плавності над точністю, 2) брак автентичних матеріалів, що репрезентують «живу» мову носіїв мови, та обладнання для їх демонстрації, 3) обмеженість у доступі для їх демонстрації, 4) неможливість реалізації розглянутого підходу до викладання в повному обсязі через великі розміри академічних груп, 5) низький рівень професіоналізму викладачів, що призводить до неефективної організації навчального процесу.

Усвідомлення вчителями таких проблем з CLT може допомогти їм покращити свій підхід до викладання та уникнути подібних недоліків на своїх уроках англійської мови в майбутньому. Сподіваємось, що численні особливості комунікативного підходу до викладання мови будуть корисними для викладачів іноземних мов, а рекомендації щодо використання комунікативного підходу стимулюватимуть їх до постійного вдосконалення свого професіоналізму, невпинного пошуку та впровадження найсучасніших, актуальних, цікавих і мотивуючих автентичних матеріалів, бажано аудіовізуальних, що відповідають рівню володіння іноземною мовою студентів, а також їхнім особистим та професійним інтересам і потребам. Це залишається незмінно життєво важливим в освітній сфері з року в рік.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Agbatogun A. O. Developing Learners' Second Language Communicative Competence through Active Learning: Clickers or Communicative Approach? *Educational Technology & Society*, 2014. Vol. 17, no. 1. P. 257-269.
2. Brandl K. *Communicative Language Teaching in Action: Putting Principles to Work*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall. 2007. 464 pp.
3. Canale M., Swain M. Theoretical bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing. *Applied Linguistics*, 1980. Vol. 1, no. 1. P. 1-47.
4. Doughty C. J., Long M. H. *The Handbook of Second Language Acquisition*. Oxford: Blackwell. 2003. 888 pp.
5. Ellis R. *Task-Based Language Learning and Teaching*. Oxford: Oxford University Press. 2003. 387 pp.
6. Lightbown P., Spada N. *How Languages are Learned*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press. 2006. 251 pp.
7. Prasad B. N. (2013). Communicative Language Teaching in 21st Century ESL Classroom. *English for Specific Purposes World*. 2013. Vol. 14, no. 40. P. 1-8.

8. Richards J., Rodgers T. *Approaches and Methods in Language Teaching*. 2nd ed. New York: Cambridge University Press. 2001. 142 pp.

9. Savignon S. J. *Interpreting Communicative Language Teaching: Contexts and Concerns in Teacher Education*. New Haven, CT: Yale University Press. 2002. 238 pp.

REFERENCES

1. Agbatogun, A. O. (2014). Developing Learners' Second Language Communicative Competence through Active Learning: Clickers or Communicative Approach? *Educational Technology & Society*, 17 (2), 257-269. [in English]

2. Brandl, K. (2007). *Communicative Language Teaching in Action: Putting Principles to Work*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall. 464. [in English]

3. Canale, M. and Swain, M. (1980). Theoretical bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing. *Applied Linguistics*, 1 (1). 1-47. [in English]

4. Doughty, C. J. and Long, M. H. (2003). *The Handbook of Second Language Acquisition*. Oxford: Blackwell. [in English]

5. Ellis, R. (2003). *Task-Based Language Learning and Teaching*. Oxford: Oxford University Press. [in English]

6. Lightbown, P. M. & Spada, N. (2006). *How Languages are Learned*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press. [in English]

7. Prasad, B. B. N. (2013). *Communicative Language Teaching in 21st Century ESL Classroom*. *English for Specific Purposes World*. 14 (40). [in English]

8. Richards, J. C. & Rodgers, T. (2001). *Approaches and Methods in Language Teaching*. 2nd ed. New York: Cambridge University Press. [in English]

9. Savignon, S. J. (2002). *Interpreting Communicative Language Teaching: Contexts and Concerns in Teacher Education*. New Haven, CT: Yale University Press. [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КОМАР Ольга Сергіївна – старший викладач кафедри іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Наукові інтереси: комунікативний підхід до навчання англійської мови у закладах середньої та вищої освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KOMAR Olga Serhiivna – senior lecturer of the Department of Foreign Languages, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

Scientific interests: communicative approach to teaching english in secondary and higher educational institutions.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2024 р.

УДК 17.022.1-026.564: [612.6.05:159.922.2.923.5] (045)

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-214-185-190

КОСТЕНКО Дмитро Вікторович –

кандидат педагогічних наук, доцент

Навчально-науковий інститут філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4030-2287>

e-mail: kostenkodmytro5@ukr.net

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ У ФІЛОСОФСЬКОМУ ПРОСТОРИ

У статті здійснено теоретичний аналіз життєстійкості особистості як міждисциплінарної проблеми у філософському вимірі. Проаналізовано дослідження як українських так і зарубіжних науковців. Розглянуто філософські течії в контексті вивчення проблеми життєстійкості, зокрема, екзистенціалізм та стоїцизм. Схарактеризовано та актуалізовано увагу на вивченні поглядів наряду філософського модернізму, а саме філософії життя. З'ясовано, що Фрідріх Ніцше наголошував на визнанні труднощів і страждань, як невід'ємної частини людського існування, а також в пристосуванні до них.

Визначено, що під час вивчення поглядів різних філософських напрямів, знайдено різні тлумачення щодо визначення феномену життєстійкості, залежно від конкретного філософського підходу та індивідуальних переконань дослідників.

Зазначено, що філософія представляє концептуальну або стратегічну сторону, тоді як освіта представляє прикладну або практичну сторону. Філософія визначає мету життя та за допомогою аналізу встановлює керівні принципи для досягнення цих цілей.

Виявлено, що важливою є підтримка емоційного розвитку, а філософія освіти визнає важливість врахування емоційного розвитку здобувачів освіти. Сприяння емоційному розвитку може допомогти особистості краще впоратися з стресом та труднощами, а також розвинути життєстійкість. Наголошено, що досвід взаємності між особами невіддільний від нових форм взаємодії, які вводять життєві та інституційні вимоги. Актуалізовано, що такі навички, як емпатія, повага та визнання, стали трьома найважливішими переживаннями людей в сучасному житті.

Розглянуто питання розвитку самовизначення. Окреслено, що філософія освіти підтримує ідею розвитку самовизначення здобувачів освіти, а теорія самовизначення припускає, що людській природі притаманна схильність цікавитися навколишнім середовищем, а також зацікавленість у навчанні та розвитку своїх знань.

Ключові слова: екзистенціалізм, життєстійкість, особистість, розвиток, соціальна справедливість, стоїцизм, самовизначення, філософія, філософська течія, філософія освіти

KOSTENKO Dmytro Viktorovych –

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Educational and Scientific Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4030-2287>

e-mail: kostenkodmytro5@ukr.net